

З.Р.Курманбекова 

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,  
Астана, Қазақстан  
(E-mail: kurmanbekovazulfia02@gmail.com)

## Әлеуметтік желі тілінің лингвостилистикалық сипаты

**Аңдатпа.** Қазақ тілі екі формада – ауызша және жазбаша түрде жүзеге асады. Виртуалды қатынас қазақ тілінің қолданылатын үшінші аясына айналып отыр. Ауызша және жазбаша қатынастың ерекшеліктері болатындығы сияқты әлеуметтік желі қатынасының да өзіндік ерекшеліктері бар. Әлеуметтік желі табиғатына тән белгілер ретінде мыналарды айтуға болады: 1) анонимділік; 2) желідегі байланыстың желі қолданушысының еркі мен қалауы бойынша іске асатындығы; 3) эмоционалдылықты беруде мәтінмен қоса бейвербалды амалдардың қолданылуы; 4) желідегі әрекеттердің жалпыға ортақ әлеуметтік нормалардан ауытқушылығы. Бұл белгілер әлеуметтік желі тілінің лингвистикалық ерекшелігіне ықпал етіп отыр. Әлеуметтік желі тілінің ауызша әрі жазбаша формада көрініс табуы бұл екеуінің де белгілерін өзіне қосқан стилистикалық әртүрлілігімен, көп функционалдылығымен, көптілділігімен, табиғатының жылдамдығымен сипатталады.

Мақалада әлеуметтік желі тілінің лингвостилистикалық сипаты баяндалады. Әлеуметтік желі тілінің лингвостилистикалық ерекшеліктері ретінде коллоквиализация, экспрессивтілік, көпкодтылық және желі тіліндегі сөйлеудің тұрпайылануы мен арзанқолдылығы, уәжсіз көптілділігі айқындалады.

Коллоквиализация ұғымы ауызекі сөйлеу тіліне тән сөздердің әдеби нормаға енуін білдіреді. Әлеуметтік желідегі экспрессивтілік желі қолданушыларының көздеген мақсаттарына сәйкес сөздерін айқын, мәнерлі, күшті әсер ететіндей етіп шығаруға байланысты жұмсалады. Әлеуметтік желідегі мәтіндер тек табиғи тілдік бірліктерден емес, графикалық, шрифтік, визуалды іспеттес құралдардан тұрады, бұл өз кезегінде желі тілінің көпкодтылығын айқындайтын белгі. Әлеуметтік желілердегі қарым-қатынастың кейбір ерекшеліктері сөйлеу мәдениетінің дөрекіленуі мен арзанқолдылық сипат алуына соқтырып отыр.

**Түйін сөздер:** әлеуметтік желі тілі, коллоквиализация, экспрессивтілік.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2024-146-1-98-109>

Түсті: 8.01.2024; Мақұлданды: 16.02.2024; Онлайн қолжетімді: 29.03.2024

**Кіріспе.** Қазіргі жаһандық дәуірде коммуникацияның ең жиі қолданылатын түрі – ғаламтор қатынасы. Бұл қатынас бүгінгі заманның келбетіне айналды. Ғаламтордың пайда болуымен тілдің ауызекі және жазбаша формасынан басқа электронды түрі пайда болғандығын әлем лингвистері жазып жүр (Сәрсекке Г.Ә., 2023: 208-229).

Бұл электронды жазу түрі өзіне тән коммуникативтік ортасы бар, өзіндік қажеттілікті өтейтін құрал есебінде қаралуда. Ол өзінекөптеген сөйлеу тәжірибелерін, коммуникацияның түрлі тәсілдері мен форматтарын шоғырландырып отыр. Виртуалды тілдік тұлға мәселесі көтерілуде. Сондықтан ғаламтор тілінің лингвистикалық ерекшеліктерін қарастыру күн тәртібінен түскен емес, керісінше зерттеушілердің қызығушылығын уақыт озған сайын аударуда.

Ғаламтор ішіндегі «ғаламтор» іспеттес болған әлеуметтік желінің тілі де бірқатар жақтарымен ерекшеленеді, оның ауызша әрі жазбаша формада көрініс табуы, сол екеуінің де белгілерін өзіне қосқан стилистикалық әртүрлілігімен, көп функционалдылығымен, көптілділігімен, табиғатының жылдамдығымен сипатталады. Мақалада әлеуметтік желі тілінің лингвостилистикалық ерекшеліктеріне, оның негізгі деген айырым-белгілеріне талдау жасалады.

Internet World Stats сайтының берген ақпаратына сүйенсек, 2021 жылғы 30 маусымдағы дерек бойынша Қазақстанда 14669853 адам ғаламтор пайдаланған, бұл жалпы халықтың 77, 2 % құрайды, соның ішінде Facebook әлеуметтік желісін 11825000 адам қолданады екен. Елімізде Facebook желісінен өзге де жиі қолданылатын желілер бар, олардың қатарына күніне 1 млн. 125 мың рет қаралатын «Ватсап», 558 мың рет қаралатын «Инстаграм», 252 мың рет қаралатын «В контакте» желілері енеді (30 маусым 2021 ж <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm>).

Бұл деректерді біз әлеуметтік желі тілінің шынайы тілдік факт ретінде қолданылатындығын көрсету үшін алып отырмыз. Қазақ тілі әлеуметтік желіде белсенді пайдаланылады. Әрине, әдеби тіл нормасының бұзылуы, сөйлеу этикетінің төмендігі, тіл мәдениеті сақталмайтын жағдайлар, өзге тілдік элементтердің басымдығы т.т. тәрізді деректер желі тілінде жиі ұшырасады. Осыған қарап, әлеуметтік желі тілінің белгілі бір қатынастық ортада, нақты коммуникативтік қажеттілікті өтеу үшін қолданылатын өзіндік ерекшелігі бар функционалдық аумақ екендігін жоққа шығара алмаймыз. Әлеуметтік желі тілі шынайы тілдік дерек ретінде қазақ тілінің ғаламтор саласындағы қолданысын күшейтіп отыр.

Желі тілінің басты ерекшелігі тілдік қатынастың екі түрінде – ауызша және жазбаша – өзінің бойына сіңіруден көрінетін жалпы лингвистикалық табиғаты. (Abulaish, Kamal, Zaki, 2020: 14).

Желі тілінің негізгі ерекшеліктері осыдан туындайды, атап айтқанда, олар: 1) коллоквиализация; 2) экспрессивтілік; 3) көпкодтылық; 4) сөйлеудің тұрпайылануы мен арзанқолдылық, көптілділік сипат алуы. Төменде осы белгілердің әрқасысына жеке-жеке тоқталамыз.

**Ғылыми зерттеудің басты мақсаты** – әлеуметтік желі тілінің лингвостилистикалық ерекшеліктерін кешенді сипаттау.

**Зерттеу нысаны** – Қазақтілді әлеуметтік желілердегі, Facebook, Вконтакте, веб-парақшаларындағы жазбалар (диалогтар), комментарийлер, статустар.

**Зерттеу пәні** – қазақтілді әлеуметтік желі тілінің лингвистикалық ерекшеліктері.

**Зерттеу материалдары және әдістер.** Мақала материалдары қазақтілді әлеуметтік желілерден алынды, Facebook, Вконтакте, веб-парақшалардағы жазбалар, комментарийлер пайдаланылды. Тілдік мысалдар кездейсоқ іріктеліп, мерзімі жағынан 2020 жылдардан қазіргі дейінгі кезеңді қамтыды. Тілдік материалдарды жинауда Facebook желісінің орны ерекше болды. Internet World Stats сайтының берген ақпаратына сүйенсек, 2021 жылғы 30 маусымдағы дерек бойынша Қазақстанда 14 669 853 адам ғаламтор пайдаланған, бұл жалпы халықтың 77, 2 % құрайды, соның ішінде Facebook әлеуметтік желісін 11 825 000 адам қолданады екен (International world stats. Usage and population statistics. Internet 2022 Usage in Asia Internet Users, Facebook Subscribers & Population Statistics for 35 countries and regions in Asia) (30 маусым 2021 ж. <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm>).

Тілдік және графикалық мысалдарды пайдалану барысында талдау, салыстыру, сипаттау, танымдық тұрғыдан баяндау әдістері қолданылды. Кейбір сөздердің шығу төркінін анықтау мақсатында ғылыми әдебиеттермен қоса түсіндірме сөздіктер, интернет желілеріндегі ақпарат пайдаланылды.

Талдауға алынған тілдік материалдар контекспен байланысты қарастырылды. Жазылған пост және оған берілген комментарийлер осы зерттеу жұмысының тілдік материалдары болды.

**Әдебиетке шолу.** Мақалады Г.Н. Смағұлова, К.Қ. Садирова, Г.О. Заурбекова, А. Үдербаев, Е. Жұматаевтың зерттеулері негізге алынып, желі тіліндегі әдеби нормадан ауытқушылықтар аталады. Әлеуметтік желі тіліндегі тілбұзарлық үрдістер сыналады.

Сонымен қатар мақалада сөйлеу актілерінің теориясы Дж. Остин, Дж.Р. Серл, Т.А. Ван Дейк, З.Ш. Ерназарова, тілдік қатынас Г.В. Колшанский, А.А. Леонтьев, Ф. Оразбаева, Б. Момынова, лингвопрагматика Ч.У. Моррис, В.А. Маслова, З.Ш. Ерназарова, Қ.Ө. Есенова, Д. Әлкебаева, тіл мәдениеті, стилистика М. Балақаев, Р. Сыздық, М. Серғалиев, Н. Уәлиұлы, ғаламтор тілі Д. Кристал, Н. Фейрклау, Е.И. Горошко, Г.Н. бойынша зерттеулердегі тұжырымдарға сүйендік.

#### **Зерттеу нәтижелер және талқылау.**

**Коллоквиализация** термині ауызекі сөйлеу тіліне тән сөздердің әдеби нормаға енуі дегенді білдіреді. Әлеуметтік желіде жазбаша тіл басым, алайда соған қарамастан желі қолданушылар ауызекі сөйлеуге тән тілдік бірліктерді қолдануға ұмтылады.

Ауызекі тіл мәселелеріне арналған еңбектерде ауызекі сөйлеу тілін қалыптастыратын коммуникативтік жағдайлардың бастылары ретінде мыналар аталады: 1) пікір айту ауызша әрі сөйлеуші мен тыңдаушының жүзбе-жүз отырып қатысуы үстінде болады; 2) пікір айту диалог түрінде, яғни екі немесе бірнеше адамның қатысуы арқылы жүреді; 3) пікір айту ешқандай дайындықсыз, емін-еркін әңгіме үстінде құралады (Әміров, 1977: 92).

Аталған белгілердің желі тіліндегі көрінісі дайындықсыздықтан туындайды. Желі қолданушылардың жазылмаған ережесі бар десек болады, ол ғаламтор кеңістігінде қалай сөйлейсің, солай жазу. Бұл ғаламтор қауымдастығы үшін қалыпты жағдай ретінде қабылданады және тілдік үнемдеу элементтеріне жол ашады. Коллоквиализация көрінісі ауызекі тілге тән сөздердің белсенді қолданысымен, сөйлеу реңкі басым лексикадан, тілдік үнемдеу заңдылықтарына (қысқарту, толымсыздық т.т.) сай келетін құрылымдардың көптігімен сипатталады.

Коллоквиализациялану чаттар мен форумдарда, түрлі блоктарда, әлеуметтік желілердегі достық хат алмасулар мен комментарийлердегі, статустардағы қарым-қатынас үшін тән болып келсе, ал іскери және білім беру бағытындағы ресми хабарламалара, белгілі тұлғалардың парақшаларында болмайды.

Коллоквиализациялану тілдік деңгейлердің барлығында көрініс табады. Соларға тоқтала кетейік.

Фонетика бойынша коллоквиализациялану әртүрлі дыбыстық өзгерістердің болуымен, дыбыстық қатарлардың редукцияға ұшырап отыруымен сипатталады. Кейбір фонетикалық құбылыстар да осы жағдайда орын алады [Фонетикалық құбылыстардың теориясына байланысты мына еңбек пайдаланылды: (Мырзабеков, 1996: 136)

Мысалы: аферезис құбылысы: *нестейн?* (не істейін?) *нешесің?* (не ішесің?), *салыватсын ба?* (түрткі) *салып жатырсың ба?*, *қуыватсын?* (қуып жатырсың?); Гаплогогия элементтері (сөз ішіндегі біркелкі, ұқсас буындардың бірінің түсіп қалуы): *балдар* (балалар, *Нотариусқа балдар метрика жасап...*); Диэреза (соңғы дыбыс тіркесінің түсіп қалуы): *көрінем* (көрінемін), *ашымайды* (жаным) *ашымайды*); Бір дыбыстың түсіп қалу құбылысы: *таурақ* (Мен бұларды көрсем тәуір-ақ жыным келеді); *джер го* (джер ғой); Шетілдік кірмелерді бейімдеп айту: *рецебі* (рецепт) *құпия* т.б. Графодериватология элементтері: *Аяяқты депутат*, *Тілеуқабыл 1000 жасар* тәрізді.

Тілдік үнемдеу құбылыстарының бірі – қысқарту. Қысқарту әлеуметтік тілде жиі кездеседі, ол төл сөздерге де, кірмелерге қатысты да қолданылады. Мысалы: *сомен* (сонымен); *не дид?* *Мен сөйдим*, *коммент* (комментарий), *Инста* (Инстаграмм), *сепар* (сепаратист) т.б.

Лексика мен морфология. Ауызекі сөйлеу тіліне тән сөздер, қарапайым лексика, дөрекі сөздер, варваризмдер, сленгтер мен жаргондар әлеуметтік желі тіліндегі коллоквиализациялану көрінісі.

Дөрекі сөздердің қазақ тілі тәжірибесінде ауызекі сөйлеу барысында жиі қолданылатыны белгілі.

Академик М. Серғалиев дөрекі сөздердің үш түрін атайды:

1) Өзінің мағынасынан-ақ әлдебіреуді қорлау, мазақтау, масқаралау мақсатында қолданылатын сөздер: – *Япыр-ай, мына малғұнның атымды алуы-ай...* (С.Мұқанов);

2) Ауыспалы мағынада жұмсалып, жаманшылықты, жиіркенішті адамды немесе құбылысты білдіру үшін қолданылады: – *Осы маған шайтан қаптап кетті!* (С.Мұқанов);

3) Адамның жағымсыз қылығын баса көрсету арқылы соған сай жағымсыз мағынаны білдіру үшін пайдаланылатын сөздер: – *Ал, бірақ Жаппархановтай итті планетадан іздеп табу қиын болар* (С.Досанов). (Серғалиев, 2006: 273).

Әлеуметтік желідегі жазбаларда да осыған ұқсас картинаны көруге болады. Желіде қозғалатын әр алуан қоғамдық-әлеуметтік тақырыпқа орай тұрпайы сөздер қолданылады.

Мысалы: *орысқұл* (...көп байқадым орысқұл адам ау әлде орыстың жиені ме білмедім); *бәле* (Не бәле мынау? Қай ел?); *доңыз* (Намыссыз доңыз болып өз ана тілінен жерініп кеткендер ғой...); *сорлы, байғұс* (Ай сорлы қазақ орысша сөйлесем бай, данышпан болып көрінем деп); және т.б.

Морфологиялық деңгейде кейбір сөзжасамдық үлгілер кездеседі.

Бірігу: *Әлеужелі* (Жер дауы басталғалы бері әлеужелі қоғамы «сабыршылар» мен «бүлікшілер», «ақылдылар» мен «ақымақтар» болып бөлініп алды); *лайкқұмар*;

ЖеБе (Желі Белсеңділері). Желі қолданушысының бұл тұлғаны жасаудағы уәжі мынадай: Осындай атау қалай? Желідегі белсеңді, танымал жазушылар да бір сөзбен аталуы керек деп есептеймін. Тек «Блогер» сөзімен емес. Блогер – блогы бар, блог жүргізетін адам. Желідегі белсеңділікпен шатастыруға болмайды. Ал Жебе жақсы келетін сияқты. Қысқа қашықтыққа арналған жебелер болады, ұзын қашықтықты ала латындар болады, түнде зуу ететіндер болады, басына от жағып атылатындар болады, артынан атылатындар болады, жаппай бір әмірмен атылатындар болады. Осы атауды қолданысқа енгізейік пе? (Аршат Ораз); сұқпабастар мен бұқпабастар т.т.

Синтаксисауызекі тілге тән сөйлеуді білдіру мақсатында құрылады. Мұндай синтаксистік құрылымдар генетикалық жағынан ауызекі тілге тән, сөз айтуға, түсінуге ыңғайлы құралады. Ал әлеуметтік желі жазбаша қатынасқа негізделгендіктен, ондағы синтаксистік жүйе де ауызекілікті білдіру үшін қолданылады, олар дайындықсыз табиғи қарым-қатынастың кейпін сақтау, жасау үшін қажет. Мәселен, синтаксистік жағынан толымсыз құрылымдар, ауызекі тілдік құрылымдарға тән сөздердің орын тәртібі т.т.

Әлеуметтік желі синтаксисінің сөз тіркесін құраудағы ерекшеліктерінің бірқатары мынадай үлгімен жасалады:

1) Барыс септік тұлғалы сөздер + есім сөздер: *айтқанға жақсы, билікке сын, үгітке ерме, сөзіне берік, ісіне мығым, қалғандарына сабақ* т.б.

2) Шығыс септік тұлғалы сөздер + есім, етістік сөздер: *әкімнен үміт жоқ, қолдан қайыр жоқ, шетінен қортық*, т.б.

Тиянақсыз, аяқталмаған сөйленімдер, сөз-сөйлемдер, жалғаулықсыз күрделі құрылымдар (*Кім болғанын сұрады – Кім болды, соны сұрады*) желі тіліндегі синтаксис деңгейіндегі ерекшеліктер. Мысалы:

Толымсыз құрылымдар:

*Шығармайтындары жоқ; Арман красавчик;*

Сөздердің орын тәртібі:

*Бұлардың наны ғой қазір бұл инстаграм...* (Қазір инстаграм бұлардың наны ғой (жеп отырған); *Осылардың көз жасы жібермес оны* (Оны осылардың көз жасы жібермейді);

Атаулы сөйлемдер:

*Көктем шай; Рецебі құпия; Күлүін! Күшти! Керемет! Тамаша! Деталь! Зәкеңнің аруағы үшін!*

Парцелляциялық құрылымдар:

*Мынадай басшыларды базарға сауда жасауға шығару. Сатушы етіп;*

**Экспрессивтілік.** Қарым-қатынастың басқа түрлері сияқты виртуалды қатынас жасаудың негізгі мақсаты – түрлі ақпараттарды бөлісу, тарату, қабылдау, оның ішінде эмоционалды ақпарат та бар. Әлеуметтік желі тілінде экспрессивтілік желі



қолданушысының сипатына байланысты болып келеді: сөйлеуші қандай адам, оның рухани және физикалық ерекшеліктері т.т. – бұлар адамның дауысы арқылы, сөзді айту мәнері, сөз таңдау мен сөйлем құру стилімен тікелей байланыста. Әлеуметтік желіде белгілі бір ақпаратты жариялай отырып, өзге қолданушылардың реакциясын (жауабын) күту – қалыпты жағдай. Демек, екінші тараптағы әңгімелесушінің реакциясына да көп мән беріледі. Ал оны жасау үшін желі қолданушылар түрлі амалдарға жүгінеді. Сөйлеушінің мақсаты әңгімелесушіні эмоцияға барынша тарту. Дыбыстарды созып айту, сөйлеу интонациясы, екпін, осының бәрі желідегі экспрессивтілік құралдары.

Әлеуметтік желілердің қазіргі виртуалды кеңістігі эмоционалдыққа толы. Қолданушылар қарым-қатынаста белгілі бір мақсатты көздей отырып, өз сөздерін айқын, мәнерлі, күшті әсер ететіндей етіп шығаруға тырысады (Bhumika, Anuj, Rahul, 2022: 397-406) Ерекше орынды сөз құбылту (эрративтерді пайдалану, сөзшығармашылығы т.т.) алады, бұл жеке қолданушыларға ғана емес, жалпы желі қауымдастығына тән. Ғаламтордағы кеңістіктің шексіз еркіндігі пен жеделдігі (жылжымалылығы) уақыт озған сайын жаңа мүмкіндіктерге ие болуда: мультимедиа енгізілуде, жаңа семиотикалық белгілер пайда болуда. Экспрессивтілікті білдіру үшін табиғи тіл элементтері де қатысады, сонымен бірге паратілдік амалдар (эмотикондар, интернет-мемдер, gif-бейнелеулер, дыбыстық жазбалар т.т.) қолданылады. Басқаша айтқанда, ғаламтор қатынасындағы экспрессивтілік вербалды және бейвербалды тәсілдерді пайдаланады.

Әлеуметтік желідегі тілдік деңгейлер арқылы берілетін экспрессивтілік құралдарының бірқатары мыналар:

1) Фонетикалық-графикалық құралдар

а) Эмоционалды сөздер құрамындағы дыбыстардың жазу кезінде қайталанып келуі. Бұл дауысты, сондай-ақ дауыссыздарға да тән, жеке не қатарласып келіп те жасала береді. Жазып отырған адамның күшті эмоциясын білдіреді, оның желідегі көптің назарында болғысы келген қалауын күшейтеді. Ауызекі тілде дауыс ырғағы айтылатын сөз желіде дыбыстарды созып жазады, қуаныш, реніш, еліру (қозу), мысқыл т.т. сезімді білдіру үшін пайдаланылады:

Кееремет; Рахмееет; Қаттыыы шаршапшп жүр ғой жұмыс жасап... үққққө пішпшшшш; Күшттіі; Қайдааасың? РАНМЕЕЕЕЕЕТ!!!!!!!!!! РАНМЕТ, KRASAVITSIA!!!!!!!!!!!!!! т.б.

Сөздерді осылай созып жазу (айту) әңгімелесушінің белсенділігін арттыру мақсатында, ұзақ үзілістен кейін әлдебіреулермен байланысты қайта жалғастыру үшін де қолданылады. Дыбыстарды осылай созып жазу ауызекі тілдегі дауыс ырғағымен айтылатын сөздердің әлеуметтік желідегі «көшірмесі» тәрізді, осылай желі қолданушылары өз эмоцияларын көпшілікке жеткізгісі келеді.

ә) Эрративтерді пайдалану, бұл сөз латын тіліндегі *errare* – қазақша «қателесу» деген мағынаны білдіретін сөзінен шыққан, әдеби тіл нормасымен сөйлейтін адамдардың әдейі бұрмалау, қате сөйлеуі арқылы пайда болған сөздер мен сөйленістер. Ғаламтор қатынасында бұл құбылыс «олбан тілі», «падонкаф тілі», «неограф тілі», «ОРФО-арт тілі» т.т. әртүрлі атаумен аталып жүр. Эрративтер желілік сленгтің ерекше түрін, өзінің «екінші рет өмірін тапқан» жазу нормасы бұрмаланған сөздер дегенді білдіреді. Эрративтердің көрінетін негізгі ортасы да – орфография, сөздер мен морфемалардың әріптермен берілуі. Падонктер тілі жазудағы нормаларды әдейілеп бұзуды таратып жатыр.

Сөздердің осылай бұрмалануына екі тәсіл негіз болған: 1) фонетикалық жазу («қалай естілсе, солай жазу») және 2) гиперкоррекциялық жазу (әріптердің жазу нормаларына мүлде сәйкес келмеуі).

Тілдегі барлық эрративтерді бірінші және екінші деңгейдегі эрративтер деп бөлу кездеседі. Бірінші деңгейдегі эрративтерге ауызша сөйлеу формасын қалыптастыра отырып, жазба норманы бұрмалау жатса, екінші деңгейдегі эрративтерге бірінші эрративтерде қолданылатын сөз, сөйленімдердің гипербұрмаланған, қиын айтылатын түрлері енеді. Қазақтілді желілерде эрративтердің орысша нұсқалары жиі тараған. Мысалы, жиі қолданылатын «красавчик» сөзі екінші деңгейде «красафчек» болып бұрмаланады.

Желіде жиі кездесетін бұрмаланған сөздертізімі:

*Ава* (Аватар) – пайдаланушы өзін «тұлға» ретінде әлеуметтік желіде таныстыратын шағын сурет.

*Баттл* – сайыс.

*Бомба* – ашуланғанда болып жатқан құбылысқа қатты наразылық білдіру.

*Бот* – кезкелген әрекетті автоматты түрде және берілген кесте бойынша орындайтын арнайы бағдарлама.

*Бро* – дос немесе жай таныс емес, бірақ жанашырлық тудыратын адам.

*Варик* – нұсқа.

*Др* – туған күн.

*Жиза* – өмір, өмірлік.

*Инфа* – ақпарат.

*Личка-LS* – әлеуметтік желілердегі жеке хабарламалар.

*Лол* – ағылшынша *laughing out loud*-тен шыққан, бұл «қатты дауыстап күлу» дегенді білдіреді.

*Мб* – мүмкін.

*Мя* – қысқартылған сөз «мәссаған».

*Nice* – ағылшын тілінен аударғанда «жақсы» дегенді білдіреді.

*Нзч* – оқасы жоқ.

*Нинаю* – білмеймін.

*Нихатю* – қаламаймын.

Осындай жолмен бұрмаланған сөздер, әрине, тіл мәдениетіне жат. Әдеби нормадағы сөздер әркімнің айту ыңғайына қарай бұрмалана берсе, содан барып жалпыадамзатқа, білімді, сауатты тұлғаларға мүлде түсініксіз сөйленіс түрі пайда болса, ғаламтор кеңістігінде «падонковтық субмәдениет»-тің қалыптасуы әбден мүмкін.

б) Фонетикалық сығымдау (компрессия) – ауызекі сөйлеу тіліне тән тілдік үнемдеу қағидасының іске асуы.

Мысалы: *мен сөйдим* (сөйттім); *не дид?* (дейді); *сепар* (сепаратист); т.б.

Осы сияқты тәсілдердің, сондай-ақ эрративтерді қолданудың негізіне сөз құбылту («сөз ойнату» деп те аталады) жатады. Сөз құбылту қазірге дейін өзгертіліп, жаңғыртылған тілдік бірліктер ретінде стильдік тәсілдің бірі саналып келсе, әлеуметтік желілер пайда болғалы жаңа сипатқа көшті. Желі пайдаланушылары тілдік қалыпты (норманы) әдейі бұза отырып, өзінің пікірлестерімен, жақындары және достарымен бейресми орта жасайды. Бұл ортада жазу нормасын сақтау маңызды емес, маңыздысы – басқалардың сені жақсы түсінуі. Ең бастысы – жаймашуақ әңгіме-дүкен құру, сондықтан «не дид», пж, «каксын» тәрізді қолданыстар әңгімені эмоциялық арнаға жақсы бұрады да, олардың шалажансар сөз екендігіне тіпті де назар аударылмайды. Желідегі әңгімелесушілерге көтеріңкі көңіл-күй сыйлау, салмақты тақырыпты әзіл-қалжыңға айналдыру көзделеді. Кекесін, сарказм, ирония қатысады. Мысалы: *Қаттыыыы шаршапппп жүр зой жұмыс жасап... ұқққққ пішишишиши* (шенеуніктердің мәжіліс залында ұйықтап отыруына орай); *жепутат*; т.б.

Жекелеген жағдайларда әдейі жазылған қате сөздер пікірталас кезінде қарсы жақты келемеждеу үшін қолданылады.

2) Лексика-фразеологиялық құралдар

а) Желі тіліндегі экспрессивтік-эмоционалды лексиканың үш түрін ажыратуға болады:

1) Ешбір қосымшасыз жеке тұрып эмоционалды бояуға ие болатын сөздер: *керемет, гажап, шіркін, есіл, тамаша, жайсаң, дарқан, байгұс, тексіз, шікірейген, алжыған, боқмұрын* т.б.;

2) Мәтін ішінде эмоционалды бояуға ие болатын сөздер: *Ел боламыз ба деген арманымызды құл қылатын парадокс; Жарқ-жұрқ еткен желісіз қатты өмір сүруге болады? Бүркіт торғайдың әңгімесін айтыпты; Осыны көрсем орысшаны он шайнап әзер жұтатыныма қуанам; Түйеқұс боп өмір сүре бермейсің зой;* 3) Сөзжасамдық жұрнақтар арқылы пайда болған эмоционалды сөздер: *сұқпабас, бұқпабас, шалаорыс, нөлбіреке, аташка, ақордист, інішек* т.б.

Интернет-ортада жастар тілінде немесе компьютерлік сленгтердің едәуірі орыс тіліндегідей қолданылады: *кайф, обалдеть, отстой, фигово* т.б.

Жергілікті тіл ерекшеліктері кездеседі: *қасқа* (Қасқа, аяп кеттім ғой), *өлә, қайақтан* т.б.

ә) Акронимдердің қолданылуы. Акронимияны қысқартулар деп түсінуге болады, олардың жасалу жолдарынан лексика мен сөзжасамның өзара жымдасуын көреміз. Қысқарған бірлік ретінде пайда бола отырып, акронимдер дербес сөз ретінде «өзіндік өмір сүре бастайды». Қазақ тіліне мұндай сөздер ағылшын тілінен енді, ағылшын тіліндегі көптеген акронимдер еш өзгерместен қазақтілді желілерде, әсіресе, жастар тілінде қолданылады (Кузнецов, 2011: 217-218):

*DWBH* қазақша мағынасы: «ешқашан түңілме, бақытты бол» дегенді білдіреді.

*HAGD* – Күнің тамаша өтсін;

*HNY* – Жаңа жылыңызбен;

*BFF* – Мәңгілікке жақын достар;

*CYL* – Көріскенше;

*IMHO* – Менің ойымша;

*LOL* – «Қатты күлу» деген мағынада;

*OMG* – О, менің құдайым;

*ROFL* – Күлкіден еденде сырғанамаймын (қатты күлу мағынасында) т.т.

Мұндай қысқарту түрінің пайда болу уәжі – тілдік үнемдеуге байланысты. Үнемдеу кез келген тілге тән қасиет, әсіресе желі байланысы жағдайында өріс алып отыр, қазақ тілінің өз мысалдары да пайда болуда. Мәселен, *қа* («қазір» деп толық айтудың орнына), *го* (ғой), *ра* (рақмет) т.т. мысалдар кездесіп қалады.

б) Тұрақты бірліктер. Әлеуметтік желі үшін тұрақты бірлік – Интернет-мемдер болып табылады. Интернет-мем кез келген ақпаратты немесе фразаларды тұрақты түрде желіде тарату арқылы тұрақтылықтың белгісіне айналды.

Интернет-мемнің ұтымды жағы неғұрлым өзекті пікірдің болуы және қысқалығы, олардың негізгі бағдары да – осы. Сонымен бірге әрі қарай жалғасын оқырман (желі қолданушысы) тарапынан табады, демек, оларда идея жалғастығы, соңғы мәреге жетудің ашықтығы бар.

Қазіргі ғаламтор кеңістігіндегі Интернет-мемдерді түрлі топтары кездеседі: мәтіндік мемдер; бейнелеу мемдері; медиа мемдер; креолды мемдер (Шурина, 2014: 147-153).

Осы орайда бейвербалды құралдар арқылы пайда болған мемдер емес, мәтіндік мемдердің әңгіме болатындығы түсінікті. Мәтіндік мемдер сөз, сөз тіркесі, сөйлем күйінде ұшырасады, қандай бірлікте келмесін олар жиынтық мағынаны білдіріп тұрады. Мысалы, *ұятмен* (орынсыз ұялудың белгісі ретінде); *сүрприз* (ауылдан келген тосын сый); *Бәкеден келдім* (жемқорлықтың белгісі) т.т.

3) Сөзжасамдық құралдар

Бірігу арқылы: *сұқпабас, бұқпабас* т.т.;

Қосымшалардың жалғануы: *-шыл/-шіл:үтікшіл* (ұлтшыл емес үтікшіл болды ғой); болымсыз көрсеткіштері *-сыз/-сіз: ұлтсыз, тексіз, намыссыз, отансыз, дінсіз* т.т.;

Қысқарту: *инет* (Интернет), *инста* (Инстаграмм);

4) Морфологиялық құралдар

Одағайлар: *Апырма-ай, Бәрекелді, Тәйт, Тәэк, Фу, Ойбу, Ух, Уа, әттең, Бәсе, Тәйірі* т.б.

Еліктеуіш сөздер: *қалт-құлт* (қалт-құлт еткен шалдар); *жарқ-жұрқ* (жарқ-жұрқ еткен желі серілері); *тыртың-тыртың, мыртың-мыртың, хаха, еее-де* (еее дедім); *сылтың-сылтың* т.б.

5) Синтаксистік құралдар

Парцеляция. Парцеляция құбылысы экспрессивтік синтаксистің бөлігі ретінде тілде ежелден келе жатыр. Кезінде А. Байтұрсынұлы осы тектес сөйлемдік құрылымдарды «іргелес сөйлем» деп атаған (Байтұрсынов, 1992: 448). Әлеуметтік желі синтаксисінде де осындай құрылымдар кездеседі. Олар сөйлемді бөлшектей отырып, ақпаратты ұсақ бөлшектерге бөліп жеткізеді. Ондай бөлшектер семантикалық жағынан эмоционалды болып келеді. Мысалы:

*Мынадай басшыларды базарға сауда жасауға шығару. Сатушы етіп;  
Қайран сары аптобыз. Таңғы сағат 8:00-де кететін. Аудан орталығына. Түскі бірлер  
шамасында келетін. Аудан орталығынан.*

Элипсиздіктің қолданылуы. Сөйлемнің бір мүшесін оған динамикалық, әсерлік беру мақсатында алып тастау:

*Мен баламды әскери мектепке бергем сол мекомандиріне секіріп оқымайм деп...*

*Мен оған не звандайсың ол турбканы тастай салды, содан сөйлеспедік...*

Қайталау: *Қош енді, қош бол инстаграмм... Ұятсыз, ұятсыз екен, ұяты жоқ... Қазақтың жартысы – блогер, жартысы – балгер т.б.*

**Көпкодтылық.** Мәтіннің бірыңғай тілдік бірліктерден ғана тұрмайтындығы, әсіресе, қазіргі ғаламтор дәуірінде ерекше белең алды, сол себепті мәтіннің гибридтілігі, бимедиалдығы, полимедиалдығы, мультимедиалдығы, вербалды-визуалдығы, көпкодтылығы коммуникативтік бірлік ретінде ғылыми айналымға мықтап енді. Мәтін табиғаты аталған элементтердің бірлігінен тұрады да, тұтас күйінде қабылданады. Мәтін желісін тілдік таңбалар ғана емес, графикалық, шрифтік, визуалды іспеттес құралдар түзеді, мәтін мағынасын түсінуге тілдік бірліктермен бірлесіп қызмет етеді. Мысал ретінде эмотикондарды, стикерлерді, Интернет-мемдерді алуға болады. Желі тілінде сызылған мәтіндер кездесіп жатады, олар да көпкодтылыққа мысал бола алады.

Мультимедиа, эмоциялықты, көңіл-күйді білдіретін аудио және бейнежазбалар. Бұлар бейвербалды материалдарға жатады, тіл білімінде көпкодтылық (поликодтылық) деп атайды. Бейвербалды материалдарға эмотикондарды, стикерлерді, мемдерді жатқызамыз.

Сөйлеудің тұрпайылануы мен арзанқолдылық, көптілділік сипат алуы.

Ғаламтор тіліндегі ең бір теріс фактор – әдеби тіл нормасының бұзылуы, сөйлеу этикетінің төмендеуі, ешқандай уәжсіз шеттілдік сөздердің (варваризмдер) қолданылуы. Әлеуметтік желі тілінің күнделікті өмірімізде қарқын алуы іштей желілік этикетті де тудырды және оны «нетикет» деп атаушылық кездеседі. Сөйлеу мәдениетінің дөрекіленуі мен арзанқолдылық сипат алуына әлеуметтік желі де, сондай-ақ одан тыс факторлар да әсер етіп отыр. Әлеуметтік желіден тыс факторларға әлеуметтік және психологиялық (жекелеген адамдардың психологиялық күйі) мәселелерді жатқызар едік, олардың қатарына жеке адамның сауаттылық деңгейі, тәлім-тәрбие, жеке адамдардың эмоциялық жай-күй, тілдік күзіреттілігі тәрізді т.т. енеді. Осы орайда көбінесе теріс жақтарын айтуға мәжбүрміз: жастар арасындағы сауатсыздық, тәрбиенің олқылығы, эмоционалдық тұрғыдан жекелеген адамдардың өзін-өзі ұстай алмауы (ұстамсыздық), ана тілін терең меңгермеген т.б. Мұндай теріс әсерлер әлеуметтік желі тілін тұрпайылыққа, оның арзанқолдық сипатының күшеюіне әкеліп отырғаны жасырын емес. (Kurmanbekova, Sarekenova, Malikov, Oner, Shokabayeva, 2023: 119).

Көп адамдардың қазіргі кезде «ермек ететіні» – осы әлеуметтік желі. Еңбектеген баладан бастап, еңкейген қарияға дейін әлеуметтік желінің әлемін бір кісідей меңгеріп алды. Бұл жағдай орын алғаны үшін, әрине, адамдарды кінәлай алмаймыз. Заман талабы, уақыт ағымы деген дүниелер бар. Сондықтан жаңа заманның сөйлесу тәсілін қайтсек те жоққа шығара алмайтынымыз анық. Дегенмен оның кері тұстары біліне бастады. Мәселен, әлеуметтік желі дұрыс қолдана білмеген адамды тәуелділікке, шынайы өмірден ажырап қалуға, оқу мен жұмыста төмен нәтиже көрсете бастауға жетелейтінді шығарды. Мұндай кемшін тұстардың қатарына отандастарымызды сауатсыздыққа бастап бара жатқан жағымсыз жағдай қосылды.

Түптеп келгенде, әлеуметтік желі бізді сауатсыздыққа үйретпейді, оның ондай қауқары да жоқ. Кінәрат – қолданушыларда. Анығында, әлеуметтік желі пайда болғалы адамдардың тіл мәдениетіне, сөйлеу, жазу мәдениетіне жеткілікті көңіл бөлмеуде. Оның біразын жоғарыда мысалдар келтіру барысында сөз еттік. Орынсыз сөзжасамға үйірсектеу, сөздерді орынсыз қысқарту, өзге тілдерді қазақ тілімен араластырып, тілді шұбарлау



сынды олқылықтар орын алуда. Осының барлығы ана тіліміздің абыройына нұқсан келтіріп қана қоймай, оның қолдану аясын тарылтуға да себепкер болуы мүмкін екендігін ескеруіміз керек. Әсіресе, оң мен солын енді ажырата бастаған жастар қауымы үшін тілді сақтау, норманы жетік білу, жалпы тілдік құзіреттілік жоғары болуы тиіс.

Тіл мәдениетінің осылай шұбарлануының себебі неде? Әлеуметтік желілердегі қарым-қатынастың салыстырмалы түрде анонимділігі (жасырындығы) желі қолданушыларына жалған атпен шығуына, басқа біреудің атын жамылуға негізгі себепкер болып отыр. Осы жағдай әлеуметтік желідегі бассыздыққа, зауалсыздыққа (жазасыздыққа), тілді шұбарлауға әкелетін бір фактор деп санаймыз. Өзінің ешқандай жауапқа тартылмайтындығын жақсы білетін желі қолданушылары (әсіресе, жастар қауымы) қарым-қатынас барысында түрлі дәрекеі әрекеттерге барады, бұл тілді қолдануға да тікелей қатысы бар. Осындайлардың кесірінен әлеуметтік желі тілі тұрпайы қолданыстарға, тіл мәдениетінен ауытқушылыққа, сөйлеудің арзанқол сипат алуына жол беріп отыр. Орысша жаргон сөздер мен сленгтерге беталды елігу – соның бір мысалы. Жоғарыда бұрмаланған сөздерге орай оларды келтірдік. Қазақ тілінде де дәрекеі сөйлеу мысалдары кездесіп қалады: *Мал, тіліңе ие бол; Өлсейшиши* т.б.

Қарапайым мысал ретінде төмендегі диалогтарға назар аударайық:

*I-түрі*

- Сәлем досым, хал қалай?
- Шүкір жақсы, өзің қалайсың?
- Бүгінгі кешке дайындығың қалай?
- Ата-анам жұмыстан келгесін баратын болдым.
- Жарайды, ендеше кешікпе, күтеміз!
- Кездескенше!

*II- түрі*

- Салам кент каксын
- тема озин
- тема гой че там кешке неистейсин келесинба
- проблема кеш барам
- дывай кешикпе ждем

Зер салып қарасақ, диалог жасаушы екі адамның сауаттылығы мен мәдениет деңгейін байқай аламыз. Сіздің ойыңызша қай сөйлесушілердің қарым-қатынасқа түсуі көңіл толтырады? Әрине, бірінші. Олай болатын себебі, көзге тартымды, ықыласпен жауап бергендігі, жоғары тілдік құзіреттілігі көрінеді. Тыныс белгісі қойылған, түсінікті. Екіншісі жайында бұлай айта алмаймыз. Әлеуметтік желілерді пайдаланушылар сөзді бұзбауы үшін, ойын жинақтап жазуы үшін, өзге тілдерден алынған сөздерді қолданбауы үшін, сөз құрылымын қысқартпау үшін түсіндірме жұмыстарын жүргізуді күшейту қажет.

**Қорытынды.** Әлеуметтік желі тілі тіл білімі үшін уақыт озған сайын ғылыми қызығушылық тудыруда. Елімізде, соның ішінде, әлеуметтік желіні қолданатын қазақтілді контент көбейіп жатқандығы шындық. Қазақ тілінің қолданылу аясы виртуалды әлемде де көрініс бере бастады, сондықтан желі тілінің лингвистикалық ерекшеліктерін қарастыру өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Әлеуметтік желінің тілі өзіндік ерекшеліктерге ие, оның ауызша әрі жазбаша формада көрініс табуы аталған екеуінің де белгілерін өзіне қосқан стилистикалық әртүрлілігімен, көп функционалдылығымен, көптілділігімен, табиғатының жылдамдығымен сипатталады.

Мақалада әлеуметтік желі тілінің лингвостилистикалық ерекшеліктері ретінде коллоквиализация, экспрессивтілік, көпкодтылық және желі тіліндегі сөйлеудің тұрпайылануы мен арзанқолдылығы, уәжсіз көптілділігі аталады. Бұл белгілердің әрқайсысының көріну жолдары, тілдік деңгейлерге әсері сөз болады.

Коллоквиализация ұғымы ауызекі сөйлеу тіліне тән сөздердің әдеби нормаға енуін білдіреді. Әлеуметтік желіде жазбаша тіл басым, алайда соған қарамастан желі қолданушылар ауызекі сөйлеуге тән тілдік бірліктерді қолдануға ұмтылады. Әлеуметтік желі тілінде экспрессивтілік түрлі амалдармен, тәсілдермен беріледі. Желі қолданушылары қарым-қатынаста белгілі бір мақсатты көздей отырып, өз сөздерін айқын, мәнерлі, күшті әсер ететіндей етіп шығаруға тырысады. Ерекше орынды сөз құбылту (эрративтерді пайдалану, сөз шығармашылығы т.т.) алады, экспрессивтілік жеке қолданушыларға ғана емес, жалпы желі қауымдастығына тән. Әлеуметтік желідегі мәтіндер тек табиғи тілдік бірліктерден емес, графикалық, шрифттік, визуалды іспеттес құралдардан тұрады, бұл өз кезегінде желі тілінің көпкодтылығын айқындайтын белгі. Көпкодтылық мәтін мағынасын түсінуге тілдік бірліктермен бірлесіп қызмет етеді. Әлеуметтік желілердегі қарым-қатынастың кейбір ерекшеліктері сөйлеу мәдениетінің дөрекіленуі мен арзанқолдылық сипат алуына соқтырып отыр. Қазіргі әлеуметтік желідегі қарым-қатынасқа тән тілдік ерекшеліктің бірі осы екендігі баяндалды.

Аталған лингвостилистикалық ерекшеліктердің тілдік деңгейлерде көрінуі әртүрлі. Коллоквиализация мен экспрессивтілік шамамен тең дәрежеде лексика, фразеология, морфология деңгейінде көрінсе, фонетика бойынша азырақ деңгейде көрінеді. Көпкодтылық пен сөйлеудің тұрпайылануы мен арзанқолдылығы лексика мен фразеологияда байқалады. Бұдан әлеуметтік желі тілі әсіресе лексикада көп өзгерістерге ұшырайтындығы, басқа тіл деңгейлерімен салыстырғанда лексиканың ерекше көзге түсетіндігі нақты көрінеді.

### Әдебиеттер тізімі

1. Abulaish, M., Kamal, A., Zaki, M.J. (2020) "A survey of figurative language and its computational detection in online social networks". *ACM Transactions on the Web*. Vol.1, Iss.14.
2. Әміров Р. Ауызекі сөйлеу тілі синтаксисінің ерекшеліктері. – Алматы: Мектеп, 1977. - 92 б.
3. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы (қазақ тілі мен оқу-ағартуға қатысты еңбектері) – Алматы: Ана тілі, 1992. - 448 б.
4. Bhumika B., Anuj V., Rahul K. (2022) "Analysing Cyberbullying Using Natural Language Processing by Understanding Jargon in Social Media". *Lecture Notes in Electrical Engineering*. Vol. 840: pp. 397-406.
5. International world stats. Usage and population statistics. Internet 2022 Usage in Asia Internet Users, Facebook Subscribers & Population Statistics for 35 countries and regions in Asia. June, 30, 2021. – URL: <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm> (Accessed: 12.10.2023).
6. Сәрсекке Г.Ә. Электронды хаттың лингво-коммуникативтік белгілері // Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ хабаршысы. «Филология ғылымдары» сериясы. – 2023. - 4 (71). – Б. 208-229.
7. Кузнецов А.В. Сленг пользователей Twitter (на материале английского языка) // Молодой ученый. – 2011. - № 2. - С. 217-218.
8. Adilbaeva, U., Mussanova, G., A., Mombekova, N., B., Suttibaev, N., A. (2022). Digital Communication Technology for Teaching a Foreign fLanguage and Culture through Reading. *International Journal of Society, Culture & Language*, 10(3), 21-30.
9. Kurmanbekova Z. R., Sarekenova K. K., Oner M., Malikov K. T., & Shokabayeva S. S. (2023). A linguistic analysis of social network communication. *International Journal of Society, Culture, & Language*, №11(1), 119-132 p.
10. Мырзабеков С. Қазақ тілінің фонетикасы. – Алматы: Қазақ университеті, 1993. – 136 б.
11. Серғалиев М. Стилистика негіздері. Оқулық. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2006. – 273 б.
12. Щурина Ю. В. Интернет-мемы в структуре комических речевых жанров // Жанры речи. - 2014. - № 1. -Т. 9. – С.147-153.

## References

1. Abulaish, M., Kamal, A., Zaki, M.J. (2020) A survey of figurative language and its computational detection in online social networks", *ACM Transactions on the Web*. Vol.1, Iss.14.
2. Amirov R. Auyzeki sojleu tili sintaksisinin erekshelikteri [Features of the syntax of spoken language] (Mekterp, Almaty, 1977, 92 p.). [in Kazakh]
3. Bajtursynov A. Til tagylymy (kazak tili men oku-agartuga katysty enbekteri) [Language lessons] (Ana tili, Almaty, 1992, 448 p.). [in Kazakh]
4. Bhumika B., Anuj V., Rahul K. "Analysing Cyberbullying Using Natural Language Processing by Understanding Jargon in Social Media", *Lecture Notes in Electrical Engineering*, 840, 397-406 (2022).
5. International world stats. Usage and population statistics. Internet 2022 Usage in Asia Internet Users, Facebook Subscribers & Population Statistics for 35 countries and regions in Asia. June, 30, 2021. Available at: <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm> (Accessed: 12.10.2023).
6. Sarseke G.A. Jelektrondy hattyn lingvo-kommunikativtik belgileri [Email address linguo-communicative signs], *Abylai han atyndagy KazHK zhane OTU habarshysy. "Filologija gylymdary" serijasy* [Bulletin of the Abylai Khan Kazakh National University. "Philological Sciences" series], 4 (71), 208-229 (2023).
7. Kuznetsov A. V. (2011) Sleng pol'zovatelej Twitter (na materiale anglijskogo jazyka) [Twitter users' Slang ], *Molodoj uchenyj* [A young scientist], 2, 217-218 (2011). [in Russian]
8. Adilbaeva, U., Mussanova, G., A., Mombekova, N., B., Suttibaev, N., A. Digital Communication Technology for Teaching a Foreign fLanguage and Culture through Reading. *International Journal of Society, Culture & Language*, 10(3), 21-30 (2022).
9. Kurmanbekova Z. R., Sarekenova K. K., Oner M., Malikov K. T., & Shokabayeva S. S. A linguistic analysis of social network communication. *International Journal of Society, Culture, & Language*, 11(1), 119-132 (2023).
10. Myrzabekov S. Kazak tilinin fonetikasy [Phonetics of the Kazakh language]. (Kazak universiteti, Almaty, 1993, 136 p.). [in Kazakh]
11. Sergaliev M. Stilistika negizderi [Basics of Stylistics]. Textbook (L. N. Gumilyov ENU, Astana, 2006, 273 p.). [in Kazakh]
12. Shhurina Ju. V. Internet-memy v strukture komicheskikh rechevyh zhanrov Zhanry rechi [Internet memes in the structure of comic speech genres]. *Zhanry rechi* [Genres of speech], 1(9), 147-153 (2014).

### З. Р. Курманбекова

*Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева,  
Астана, Казахстан*

### Лингвостилистический характер языка социальных сетей

**Аннотация.** Казахский язык реализуется в двух формах - устной и письменной. Виртуальное общение становится третьей областью применения казахского языка. Как и особенности устного и письменного общения, общение в социальной сети имеет свои особенности. В качестве характерных черт социальной сети можно назвать: 1) анонимность; 2) реализуемость связи в сети по воле и желанию пользователя сети; 3) использование невербальных подходов с текстом в передаче эмоциональности; 4) отклонение действий в сети от общепринятых социальных норм. Эти признаки влияют на лингвистическую специфику языка социальной сети. Выражение языка социальной сети как в устной, так и в письменной форме характеризуется стилистическим разнообразием, многофункциональностью, многоязычностью, быстротой характера, включающей в себя признаки обоих.

В статье докладывается лингвостилистический характер языка социальной сети. В качестве лингвостилистических особенностей языка социальной сети определяются коллоквиализация, экспрессивность, многокодадность и типичность и дешевизна речи в сетевом языке, немотивированная многоязычность.

Понятие коллоквиализация подразумевает включение в литературную норму слов, характерных для разговорной речи. Экспрессивность в социальной сети расходуется за счет того, что пользователи сети воспроизводят слова в соответствии с целями, которые они преследуют, так,

чтобы они имели четкий, выразительный, сильный эффект. Тексты в социальной сети состоят не только из естественных языковых единиц, но и из графических, шрифтовых, визуальных средств, что, в свою очередь, является признаком, определяющим многокодалность языка сети. Некоторые особенности общения в социальных сетях приводят к тому, что культура речи приобретает грубый и дешевый характер.

**Ключевые слова:** язык социальных сетей, colloquialization, экспрессивность.

**Z. R. Kurmanbekova**

*L. N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan, Astana*

### **Linguist linguistic nature of language on social network**

**Abstract.** This paper presents a lingual-stylistic description of social network communication in the Kazakh-language. Kazakh language exists in two forms: written and oral. Nowadays virtual communication has become the third sphere where Kazakh language is used. Social Network Communication has its own peculiarities just as the oral and written communication. The following examples of network communication characteristics are given in this article: 1) anonymity; 2) network communication is based on network user's willing; 3) usage of non-verbal techniques in addition to the content to convey emotionality; 4) deviation of network communication activities from standard norms.

The language used in social networks is characterized by colloquialization, expressiveness, polycode, vulgarity, and cheapness of speech, as well as unmotivated multilingualism.

The concept of colloquialization refers to the introduction of words characteristic of the spoken language into the literary norm. Expressiveness in the social network is used to express network users' words in a way that is clear, expressive, and has a strong impact, according to the intended goals. In addition to natural language units, texts in social networks consist of graphic, font, and visual tools. It is a sign of the polycode nature of the network language. Some communication features in social networks lead to speech culture rudeness and cheapness.

The ways of these features appearance and the impact on language levels will be discussed in the paper.

**Keywords:** social network Language, colloquialization, expressiveness.

#### **Автор туралы мәліметтер:**

*Курманбекова З. Р.* - 8D02305 – «Филология» мамандығының докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

*Kurmanbekova Z. R.* – Ph.D. student of specialty 8D02305 - «Philology», L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.



**Copyright:** © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).